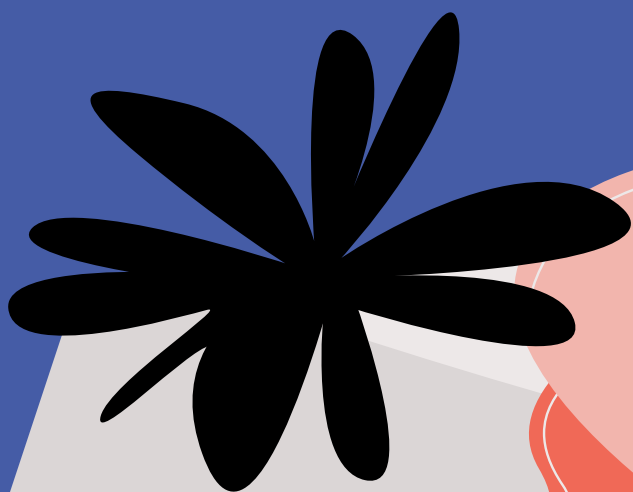

B

Biuro Wspólnych Aspiracji

**BIURO
KOMUNIKACJI
ODPOWIEDZIALNEJ**

A

Autorka i kuratorka cyklu warsztatowego

Klementyna Sęga

Identyfikacja wizualna, projekt i skład

Marta Mossakowska

Redakcja i korekta

Berenika Nikodemka

Producentka cyklu warsztatowego

Żaneta Wańczyk

Osoby prowadzące warsztaty

dr hab. Agnieszka Małocha

dr hab. Tomasz Piekot

Filip Springer

Beata Strzelczyk

Aleksandra Sztajerwald

Osoby uczestniczące w warsztatach

Beata Bartecka, Beata Dąbrowska, Justyna Dębniowska, Martyna Gach, Tomasz Grabiński, Ola Gwiazda, Marcelina Haftka, Marcelina Halaś, Magda Hoszowska, Katarzyna Lewińska, Karina Marusińska, Katarzyna Maziej-Choińska, Sonia Mielnikiewicz, Beata Nawrotkiewicz, Klaudia Siatkowska, Ida Sielska, Iga Staszczak, Agata Tannenberg, Aleksandra Wiśniewska, Michał Zalewski

Autorka zdjęć użytych w publikacji

Marta Sobala

Wydawca

BWA Wrocław Galerie Sztuki Współczesnej

BWA Wrocław to cztery przestrzenie połączone programem prezentującym sztukę i dizajn w ich nowych, czasem zaskakujących, przejawach. Pokazy, wystawy, akcje i publikacje BWA Wrocław dotyczą styku współczesnej praktyki wizualnej oraz nowych idei społecznych, politycznych i duchowych. Nasze galerie to BWA Wrocław Główny, Dizajn, Studio oraz SIC!. Wydajemy także magazyn „BIURO” – o sztuce, kulturze i nowych przemysłach.

www.bwa.wroc.pl | facebook.com/bwa.wroclaw | instagram.com/bwawroclaw

ISBN:

B
A W
Wrocław

Publikacja dostępna jest na licencji Creative Commons: Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne 3.0 Polska (CC BY-NC 3.0 PL).

Treść licencji: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/>.

Działanie jest częścią projektu „Biuro Wspólnych Aspiracji”. Dofinansowano ze środków Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu pochodzących z Funduszu Promocji Kultury oraz ze środków Gminy Wrocław.

SPIS TREŚCI

1. Narracja o rzeczywistości /4

2. Prosty Język Polski /6

- 2.1. Po co upraszczać język polski? /7
- 2.2. Ekspert: dr hab. Tomasz Piekot /9
- 2.3. Najważniejsze zasady efektywnej komunikacji /10

3. Feminatywy /16

- 3.1. Pani malarka czy pani malarz? /17
- 3.2. Ekspertka: dr hab. Agnieszka Małocha /19
- 3.3. Możliwości wprowadzania informacji o płci do tekstu – jak to robić? /20

4. Językowe i pozajęzykowe bariery w komunikacji z osobami ze szczególnymi potrzebami /24

- 4.1. Jak komunikować się z osobami ze szczególnymi potrzebami? /25
- 4.2. Ekspertki: Beata Strzelczyk i Aleksandra Sztajerwald /27
- 4.3. Od słowa do słowa i między słowami /29

5. Ekopoetyka /34

- 5.1. Jak (i do kogo) mówić o katastrofie klimatycznej? /35
- 5.2. Ekspert: Filip Springer /36
- 5.3. Ekopoetyka jako narzędzie zmiany /37

6. Bibliografia i przydatne linki /41

NARRACJA O RZECZYWISTOŚCI

Język jest najbardziej rozległą i włączającą ze sztuk, jakie znamy, ogromnym i anonimowym dziełem nieświadomych pokoleń.

Edward Sapir, „Language: an Introduction to the Study of Speech”

Żyjemy w czasach wielkich niepokojów i dylematów. Nieustannie zmieniają się elementy rzeczywistości, które jeszcze do niedawna wydawały się proste, znane i stałe. Obawiamy się o przyszłość naszą i następnych pokoleń. Coraz trudniej jest nam budować porozumienie. W dynamicznie rozwijającym się świecie, pełnym rosnących podziałów, politycznych napięć, pierwszych skutków katastrofy klimatycznej i braku zaufania do instytucji publicznych, kluczowe staje się to, jaką narracją posługujemy się, opisując rzeczywistość wokół nas.

Hipoteza Sapira-Whorfa, inaczej nazywana prawem relatywizmu językowego, głosi, że używany przez nas język wpływa na nasz sposób myślenia, a w konsekwencji – na nasze zachowanie. Zdaniem Edwarda Sapira, rola języka nie ogranicza się jedynie do refleksji czy rozwiązywania problemów w komunikacji – przeciwnie, ma ogromny wpływ na świat realny, rzeczywistość natomiast opiera się na nieświadomych zwyczajach językowych społeczeństwa [1].

Jeśli tak jest, to czy doskonalenie naszych umiejętności komunikacyjnych nie wydaje się być najprostszą, najbardziej dostępną metodą pracy na rzecz naprawy świata? Czy jako kuratorzy/ki, edukatorzy/ki, animatorzy/ki oraz studenci/ki kierunków artystycznych i humanistycznych, a także odbiorcy/ czynie sztuki i kultury możemy być aktywistami/kami języka, który naprawia relacje, łączy i wspiera porozumienie? Języka, który jest inkluzywny, równościowy*, etyczny i sprawiedliwy względem nie tylko człowieka, ale także innych gatunków zamieszkujących naszą planetę?

Sztuka – rozumiana jako sztuki wizualne, ale także film, literatura, teatr, muzyka czy moda – jako pierwsza komunikuje trendy i nowatorskie postawy. To właśnie poprzez sztukę otwieramy się na dialog i dostrzegamy nowe sposoby opisywania rzeczywistości. Jednocześnie niekoniecznie potem potrafimy o tym pisać czy mówić. Gubimy się w gąszczu mądrych słów i technicznych wyliczeń. Boimy się, że kiedy zrezygnujemy z wyszukanego języka, utracimy ważny przekaz. Jak również tego, że popadniemy w banał czy zbyt daleko idące uproszczenia – tym bardziej, kiedy mówimy o tak trudnych sprawach, jak kryzys klimatyczny, przemoc czy wykluczenia.

Z potrzeby podjęcia próby odnalezienia odpowiedzi na powyższe pytania powstały warsztaty w ramach „Biura Komunikacji Odpowiedzialnej”. Spotkania w 2021 roku poświęcone zostały tematowi prostej polszczyzny, komunikacji z osobami ze szczególnymi potrzebami, feminatywom oraz ekopoetyce. Podczas dwóch październikowych weekendów zastanawialiśmy/łyśmy się, czy potrafimy prosto i skutecznie mówić o nowych zjawiskach obecnych w rzeczywistości kulturowej i społecznej. Rozmawialiśmy/łyśmy o dobrych i złych praktykach językowych, o odpowiedzialności za słowa, sprawnym docieraniu do siebie i szacunku wobec drugiej osoby, innych istot i planety, która jest naszym domem.

Publikacja ta powstała z myślą o osobach, które w warsztatach nie mogły wziąć udziału oraz tych, które udział wzięły i wykonały wspaniałą pracę na rzecz doskonalenia swoich umiejętności komunikacyjnych. Dla wszystkich osób, które czują, że zmiana świata zaczyna się od języka, jakim o nim opowiadamy.

Klementyna

***W PUBLIKACJI STOSUJEMY STRATEGIĘ ZRÓWNOWAŻONEJ FEMINIZACJI TEKSTÓW, KTÓRĄ REKOMENDUJE PROWADZONA PRZEZ DR HAB. AGNIESZKĘ MAŁOCHEŃ PRACOWNIA BADAŃ NAD SŁOWOTWÓRSTWEM NAZW ŻEŃSKICH. WIĘCEJ INFORMACJI O STRATEGII ZNAJDZIESZ W ROZDZIALE MOŻLIWOŚCI WPROWADZANIA INFORMACJI O PŁCI DO TEKSTU – JAK TO ROBIĆ?.**

PROSTY JĘZYK POLSKI

2.1. PO CO UPRASZCZAĆ JĘZYK POLSKI?

Już w szkołach uczy się nas, że im więcej wyszukanych i trudnych słów przypadnie na tekst, tym lepiej świadczy to o nas i naszej biegłości językowej. Im bardziej skomplikowana, pełna metafor i figur retorycznych wypowiedź, tym mądrzejszy/a zdaje się jej autor/ka, prawda? O co w takim razie chodzi z tym upraszczaniem tekstu i czemu coraz częściej słyszymy w Polsce termin „prosty język”?

Prosta polszczyzna to polska wersja standardu tzw. prostego języka (*plain language*). Pomysł na opracowanie tego nowego stylu pisania pojawił się na Uniwersytecie Wrocławskim w 2010 roku za sprawą publikacji wydanej przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego pt. „Jak pisać o Funduszach Europejskich?”. Zapoczątkował on ruch działający na rzecz wypracowania standardów prostej polszczyzny – języka przeważnie pisanego, służącego komunikacji publicznej, klarownego, przystępnego w formie. Języka „prostego jak droga, która szybko zaprowadzi nas do celu”, jak powiedział dr hab. Tomasz Piekot podczas warsztatów w ramach „Biura Komunikacji Odpowiedzialnej”.

Najbardziej znanym modelem prostego języka polskiego jest ten stworzony przez Pracownię Prostej Polszczyzny, działającą przy Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego.

CZY PROSTY JĘZYK OZNACZA KRÓTKI KOMUNIKAT?

Wbrew pozorom komunikacja w prostym języku nie oznacza, że teksty, które tworzymy, pozbawione są swojej wartości merytorycznej. W tym przypadku upraszczanie nie równa się banalizacji, a standard nie zakłada spłykania sensu i przekazu komunikatu.

Nie zawsze komunikaty w prostej polszczyźnie będą krótsze. Może się nawet zdarzyć, że nasza intencja upraszczania wydłuży je – to dlatego, że tekst będzie zawierał dodatkowe wskazówki, które ułatwią jego zrozumienie i zilustrują zawarte w nim fakty.

CO NAM DAJE NAM PROSTA POLSZCZYŻNA?

Dzięki niej przekazujemy ważny dla nas komunikat w sposób prosty i przejrzysty, jednocześnie uwzględniając w nim, jeśli zajdzie taka potrzeba, dodatkowe treści, które ułatwią odbiorcy/czyni jego zrozumienie. Piszemy osobowo. Stosujemy czasowniki. Unikamy patosu, klisz językowych i wyrazów specjalistycznych.

Warto pamiętać, że prosta polszczyzna obecna jest głównie w tekście pisanym. Daje wskazówki dotyczące składni, słownictwa i kompozycji, dzięki którym pisma urzędowe, instrukcje czy treści komercyjne brzmią bardziej naturalnie (jak polszczyzna mówiona). Prosta polszczyzna nie jest jednak jedynym wariantem *plain language* i nie odpowiada w pełni na potrzeby wszystkich grup użytkowników/czek języka. Istnieje kolejny stopień upraszczania tekstów nazwany „ETR” (*easy-to-read*), o którym więcej przeczytać można w rozdziale o komunikacji z osobami ze szczególnymi potrzebami.

2.2. EKSPERT:

DR. HAB TOMASZ PIEKOT

Językoznawca, komunikolog, trener komunikacji interpersonalnej i społecznej, nauczyciel akademicki, popularyzator nauki.

Jest kierownikiem [Pracowni Prostej Polszczyzny](#) Uniwersytetu Wrocławskiego, w której tworzy polski standard stylu *plain language*. Autor książek i poradników na temat efektywnego pisania. Od kilku lat upraszcza komunikację banków, firm ubezpieczeniowych i urzędów.

2.3. NAJWAŻNIEJSZE ZASADY EFEKTYWNEJ KOMUNIKACJI

ZOBACZ: 10 zaleceń Pracowni Prostej Polszczyzny, które w największym stopniu wpłyną na przystępność tekstów.

Podczas warsztatów uczestniczki i uczestnicy projektowali pięć strategii ułatwiających efektywną komunikację w oparciu o hasła zaproponowane przez prowadzącego. W efekcie powstały makiety prezentujące wizualne symbole oraz schematy obrazujące przedstawione poniżej hasła.

HASŁO WYJŚCIOWE: TEKSTOWA NAWIGACJA – TEKST PROJEKTUJEMY TAK, BY DOBRZE SIĘ GO CZYTAŁO I PRZEGLĄDAŁO

CO ROBIMY?

Nawigujemy drogę przez tekst dzięki nagłówkom i śródtytułom. Stosujemy nagłówki, które są twierdzeniami, pytaniami (ze znakiem ? lub bez) oraz takie, które mówią o funkcji lub treści akapitu. Pozostawiamy odbiorcy/czyni tekstu decyzję, czy chce przeczytać cały komunikat, czy odnaleźć tylko kluczowe dla niego/niej informacje.

Narzędzia:

tytuły, leady dziennikarskie, śródtytuły, listy wypunktowane, schematy

Zamiast napisać:

*Oprowadzanie po wystawie odbędzie się w czwartek
20 grudnia 2021 roku o godzinie 17:00 w galerii
Dizajn BWA Wrocław.*

Napiszemy:

Oprowadzanie po wystawie

Gdzie?

W galerii Dizajn BWA Wrocław

Kiedy?

Czwartek, 20 grudnia 2021, godz. 17:00

HASŁO WYJŚCIOWE: EFEKT H2H (NADAWCA DO ODBIORCY) – DBAMY O RELACJĘ MIĘDZY NADAWCĄ A ODBIORCĄ, PERSONALIZACJĘ I PRZYJAZNY TON TEKSTU

CO ROBIMY?

Budujemy relację i dialog. Personalizujemy teksty, czyli dbamy, by ton wypowiedzi był przyjazny. A także, by odbiorca/czyni odnajdywał/ła w nim zwroty skierowane do niego/niej, ale też świadczące o czyjejs obecności po stronie nadawcy/czyni. Dobrą praktyką jest zwiększanie obecności odbiorcy/czyni komunikatu na rzecz zmniejszania roli nadawcy/czyni.

Narzędzia:

zwroty *nasz/mój/twój*, *Pan/Pani*, *my/wy*, zwroty typu *Pamiętaj, że...*

Zamiast napisać:

BWA Wrocław dba o zapewnienie odpowiedniego poziomu artystycznego swoich wystaw.

Napiszemy:

Dbamy o odpowiedni poziom artystyczny naszych wystaw.

Przykładowe typy relacji między nadawcą a odbiorcą:

- celebryta – więcej nadawcy – stosuje się go w pracach naukowych; może także służyć jako język autoprezentacji;
- instruktor – więcej odbiorcy – umniejsza rolę nadawcy w celu budowania porozumienia; korzysta się z niego przy tworzeniu instrukcji dla odbiorcy;
- partner – tyle nadawcy, co odbiorcy – tryb dialogu;
- organ (komunikacja urzędowa) – bezosobowy; buduje dystans; stosuje się go w komunikacji urzędniczej.

W prostym języku zalecane są typ instruktora lub typ partnera.

HASŁO WYJŚCIOWE: RYTMIZUJĄCA INTERPUNKCJA – NAŚLADUJEMY GRAMATYKĘ TEKSTÓW CZYTANYCH Z WYBORU

CO ROBIMY?

Stawiamy znaki interpunkcyjne: kropki, myślniki akcentujące, znaki zapytania. Stawianie kropek pozwala nam na frazowanie myśli w tekście, czyli zadbanie o szyk zdania, jego długość i eksponowanie czasownika w formie osobowej. Staramy się stawiać kropkę pomiędzy 13 a 18 słowem w zdaniu. Możemy także wykorzystać pytania i mikropytania.

Narzędzia:

kropka, myślnik, pytajnik

Zamiast napisać:

Kolejne spotkanie to oprowadzanie po kolorowym podwórku Roosevelta we Wrocławiu z Witoldem Liszkowskim, który opowie o historii powstawania dwóch dużych murali, które się tam mieszczą.

Napiszemy:

*Kolejne spotkanie **odbędzie się** w kolorowym podwórku Roosevelta we Wrocławiu. Poprowadzi je Witold Liszkowski. **Podczas spaceru** opowie o historii dwóch dużych **tamtejszych** murali.*

HASŁO WYJŚCIOWE: SŁOWA ZAKAZANE

CO ROBIMY?

Unikamy sformułowań z języka urzędniczego:

- pisanie o pisaniu, np. uprzejmie informuję, wyjaśniam;
- formalizmy, np. niniejszy, powyższy;
- spychacze informacji, np. jednocześnie należy wspomnieć;
- bufony, np. iż, posiadać, dokonać;
- rozwlekłości, np. ulec zmianie, powziąć informację.

...a także słów, które mają nas oczarować:

- słowa marketingowe, szablonowe, klisze, np. w trosce o najwyższą jakość obsługi;
- przesadne emocjonalnie i patetyczne, np. ten zakup odmieni twoje życie;

- metaforyczne i obrazowe, np. wychodząc naprzeciw oczekiwaniom.

Zamiast napisać:

*Zgłaszanie projektów wystaw i innych propozycji programowych **możliwe jest każdorazowo** do dnia 5 kwietnia roku **poprzedzającego planowaną realizację zadania**.*

Napiszemy:

Projekty wystaw i inne propozycje programowe można zgłaszać do 5 kwietnia każdego roku, który poprzedza proponowaną realizację.

HASŁO WYJŚCIOWE: GRAMATYCZNE KŁODY

CO ROBIMY?

Unikamy:

- strony biernej, np. mleko zostało wylane, szyba została rozbita;
- rzeczowników odczasownikowych, np. bieganie, odpoczywanie, pisanie;
- imiesłówów na -ąc, np. robiąc, pisząc, tworząc;
- czasowników bezosobowych, np. przeczytano, można, należy się.

Zamiast napisać:

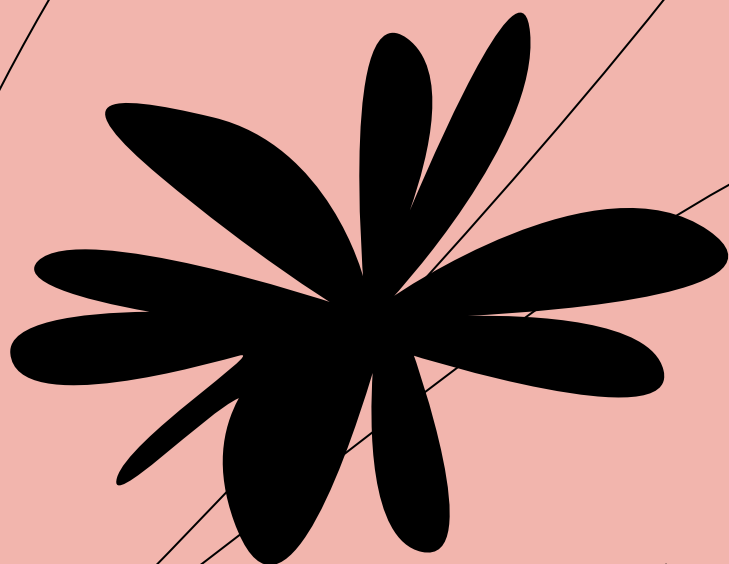
*Uprzejmie proszę o **podpisanie** przesłanych egzemplarzy i **zwrócenie** po jednym do naszego biura, które mieści się pod adresem...*

Napiszemy:

*Proszę, aby Pani **podpisała** przesłane egzemplarze i **zwróciła** po jednym do naszego biura. Biuro mieści się pod adresem...*

PREZENTOWANY MATERIAŁ POWSTAŁ W EFEKCIE OPRACOWANIA TREŚCI, ŹRÓDEŁ I WYNIKÓW SPOTKANIA WYKŁADOWO-WARSZTATOWEGO I STANOWI SKRÓTOWY ZAPIS JEGO PRZEBIEGU. PRZEDSTAWIONE REKOMENDACJE TO WYBRANE, NAJWAŻNIEJSZE ZAGADNIENIA PRZYGOTOWANE PRZEZ PROWADZĄCEGO SPOTKANIE I PODEJMOWANE PRZEZ OSOBY UCZESTNICZĄCE W WARSZTATACH.

FEMINATYWY

3.1. PANI MALARKA CZY PANI MALARZ?

Po co stosować język równościowy oraz wprowadzać informację o płci? I jak to robić? Środowiska językowe dyskutują o tym już prawie 130 lat. Komunikacja inkluzywna (inaczej: włączająca, obejmująca wszystkich i wszystkie), bo o niej mowa, to sposób komunikacji w przestrzeni publicznej, który jest wolny od uprzedzeń, unika stereotypów i aluzji, a także nie dyskryminuje [2]. Stosowanie języka inkluzywnego jest więc zwyczajnie dobrą praktyką wyrażania szacunku wobec innych osób, językowym *savoir-vivre*’em, który świadczy o naszych manierach. W tym miejscu warto jednak przywołać pozostałe, równie ważne, powody.

REKOMENDACJE RADY EUROPY

Polska – jako państwo członkowskie Unii Europejskiej – podlega rekomendacjom unijnym, mającym charakter tzw. prawa miękkiego. Chociaż nieprzestrzeganie ich nie naraża nas na sankcje prawne (analogicznie do nieprzestrzegania Ustawy o języku polskim), to jednak zobowiązują nas one do tego, aby w przestrzeni publicznej używać języka inkluzywnego.

Takim dokumentem jest „Zalecenie nr R (90) 4 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie eliminacji seksizmu z języka” Rady Europy, w którym zwraca się uwagę na bardzo ważną rolę języka w procesie formowania się tożsamości jednostki, a także podkreśla się siłę oddziaływania języka na postawy społeczne (i odwrotnie). Zaleca się również używanie języka, który uwzględnia obecność, status i rolę kobiet w społeczeństwie [3].

REKOMENDACJA RADY JĘZYKA POLSKIEGO

W 2019 roku Rada Języka Polskiego* wydała oświadczenie w sprawie żeńskich form nazw zawodów i tytułów, w którym przyznaje, że w języku polskim potrzebne jest wprowadzenie symetrii nazw żeńskich i męskich. Rekomenduje stosowanie feminatywów**, czyli żeńskich rzeczowników osobowych, a ich coraz częstsze występowanie w języku uzasadnia istnieniem takiej potrzeby wśród samych użytkowników/czek języka.

Oznaką tego, że czujemy coraz większą potrzebę wskazywania na obecność kobiet tak w sferze publicznej, jak i w sferze języka, jest także powtarzanie rzeczowników żeńskich i męskich (np. nauczycielki i nauczyciele) albo stosowanie ich naprzemiennie (np. artystki, kuratorzy, menedżerki i producenci) [4].

ŻEŃSKI MANIFEST

Wprowadzanie informacji o płci (szczególnie stosowanie feminatywów w liczbie mnogiej) zależy od decyzji nadawcy komunikatu. Z punktu widzenia nauki o języku, użycie wspólnej formy gatunkowej w tekście (np. studenci, klienci) swoim zasięgiem obejmuje zarówno mężczyzn, jak i kobiety. Stosowanie dodatkowo formy żeńskiej w liczbie mnogiej (np. studenci i studentki, klienci i klientki) pełni jednak ważną rolę manifestacyjną – jest silnym sygnałem społecznym kierującym uwagę na problem nieobecności lub niedostatecznej reprezentacji kobiet w przestrzeni publicznej.

Jedną z funkcji języka, zgodnie z klasyfikacją Romana Jakobsona, jest funkcja stanowiąca, która polega na kreowaniu przez mówiącego rzeczywistości wokół niego oraz wpływaniu na jej kształt [5]. Nic więc dziwnego, że po wielu dekadach męskiej dominacji językowej i kulturowej oraz znikomej obecności nazw żeńskich w języku coraz większym grupom użytkowników/czek zależy na wprowadzaniu ich do powszechnego użytku.

***Rada Języka Polskiego** – powołana przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk w 1996 roku. Od 1999 roku jej działalność jest ujęta przepisami Ustawy o języku polskim.

****Feminatyw, feminatiwum** – żeński rzeczownik osobowy, forma gramatyczna nazw zawodów i funkcji, z przyrostkami potocznie zwanymi „żeńskimi końcówkami”.

3.2. EKSPERTKA:

DR HAB. AGNIESZKA MAŁOCHA

Pracowniczka naukowa i wykładowczyni przedmiotów językoznawczych w [Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego](#).

Interesuje się perspektywą badawczą wyznaczaną przez relację język a kultura, badaniami nad dyskursem, lingwistyką płci oraz leksykografią i leksykologią. Razem z Katarzyną Hołodą, Patrycją Krysiak i Wiktorem Pietrzakiem opublikowała „Równościowy savoir-vivre w tekstach publicznych”.

Jest też redaktorką „Słownika nazw żeńskich polszczyzny”, autorką monografii „Słowa w lustrze. Pleonazm – semantyka – pragmatyka” oraz „Feminatywum w uwikłaniach językowo-kulturowych”. Kieruje wrocławską Pracownią Badań nad Słowotwórstwem Nazw Żeńskich.

3.3. MOŻLIWOŚCI WPROWADZANIA INFORMACJI O PŁCI DO TEKSTU – JAK TO ROBIĆ?

1. Staraj się pracować raczej na idei całego tekstu niż na pojedynczych słowach.
2. W tekście jako całości znajdziesz 5 odmiennych części mowy: rzeczownik, czasownik, przymiotnik, liczebnik i zaimek. Dzięki fleksji odmieniamy je i w ten sposób wprowadzamy informację o płci do tekstu.
3. Wypracowuj symetrię językową – równowagę obecności płci w tekstach. Jeśli kierujesz komunikat do grupy, zaznacz, że masz świadomość jej zróżnicowania pod względem płci.

Zrównoważona feminizacja tekstu polega na wprowadzeniu informacji o płci tylko raz w kontekście całego komunikatu. Strategia ta odrzuca taki sposób redagowania treści, w którym informacja o zróżnicowaniu płci jest w ogóle pominięta.

Najbezpieczniejszym zabiegiem zwiększającym równość płci w tekście jest wprowadzenie formy „osoba”. „Osoba” to bezpieczna forma neutralna, która znosi informację o płci (np. osoba podpisująca).

Wiemy już, że feminitywy to słowa nazywające kobiety. Tworzy się je, dodając do nazwy męskoosobowej przyrostek żeńskości:

- ka (lekarz-lekarka),
 - yni/-ini (gospodarz-gospodyni),
 - a (maestro-maestra),
 - ica/yca (bratanek-bratanica),
 - anka (kolega-koleżanka).
-

KWESTIE SPORNE I ARGUMENTY „PRZECIW”

Feminizacja tytułów naukowych, stopni, stanowisk i funkcji powszechnie uznawanych za najbardziej prestiżowe budzi największy opór społeczny językowych konserwatystów, a także najwięcej stylistycznych rozterek u użytkowników/czek języka. Problematiczne nazwy to np.:

- doktora/ka,
- profesora/ka,
- prezydenta/ka,
- chirurżka.

Problem w zasadzie nie istnieje w odniesieniu do zawodów mniej prestiżowych, jak np. sprzątaczką, kucharką czy kelnerką oraz do tych stereotypowo przypisywanych kobietom (związanych z rolami opiekuńczymi), jak np. nauczycielką, przedszkolanką, pielęgniarką.

Innym argumentem przeciwko stosowaniu feminatywów jest ten o identycznym brzmieniu nazw żeńskich i innych wyrazów. Zjawisko to nazywa się **homonimią** i oznacza wyrazy jednakowe, ale o różnych znaczeniach, np.:

- pilot (mężczyzna pilotujący samolot) i pilot (urządzenie do sterowania telewizorem),
- pilotka (kobieta pilotująca samolot) i pilotka (czapka noszona przez osoby pełniące zawód pilota).

O znaczeniu homonimii rozstrzyga kontekst zdania, w którym używamy danego słowa.

JAK WPROWADZAĆ FEMINATYWY DO TEKSTU?

Metody wzorcowe:

- **idea całego tekstu** (patrz: strategia zrównoważonego dyskursu),
- **odmienne imiesłowy**: zauważonym/ą, interesującym/ą,
- **odmiana czasowników**: zdecydowałaś/teś,
- **odmiana przymiotników**: wrażliwy/a, piękny/a, mądry/a,
- **odmiana zaimków**: jego/jej, niektórzy/niektóre,
- **zrównoważona feminizacja tekstu**: miejska konserwator zabytków przeznaczyła...

Metody równościowe (manifestacyjne) to połączenie strategii wzorcowych:

- z **parametryzacją rzeczowników**: w wernisażu udział wzięli artyści i artystki; polecamy tę książkę naszym czytelnikom i czytelniczkom;
- z **manifestacyjną feminizacją tekstów**: miejska konserwatorka zabytków przeznaczyła...

Inne strategie wprowadzania informacji o płci do tekstu:

- **strategia neutralizacji** – daną nazwę męską, dotychczas używaną wobec obojga płci, można zastąpić nazwą neutralną, która nie uwidacznia żadnej płci

A) poprzez formy analityczne, np.:

obserwatorzy – osoby obserwujące,
bezrobotny – osoba bezrobotna,

B) poprzez rzeczowniki oznaczające zbiór, np.:

pracownicy — personel, kadra,
nauczyciele — kadra nauczycielska,
urzędnicy — kadra urzędnicza, zespół urzędniczy,

C) zaimki bezrodzajowe, np.:
każdy płatnik — wszyscy płatnicy,

D) formy nieujawniające płci, np.:
państwo, personel, zespół, osoba sprzątająca.

Łamanie wyrazów, a związek zgody [2]:

TAK ROBIMY:

Drogi kliencie/Droga klientko
Szanowni Państwo
Szanowna Pani, Szanowny Panie

TAK NIE ROBIMY:

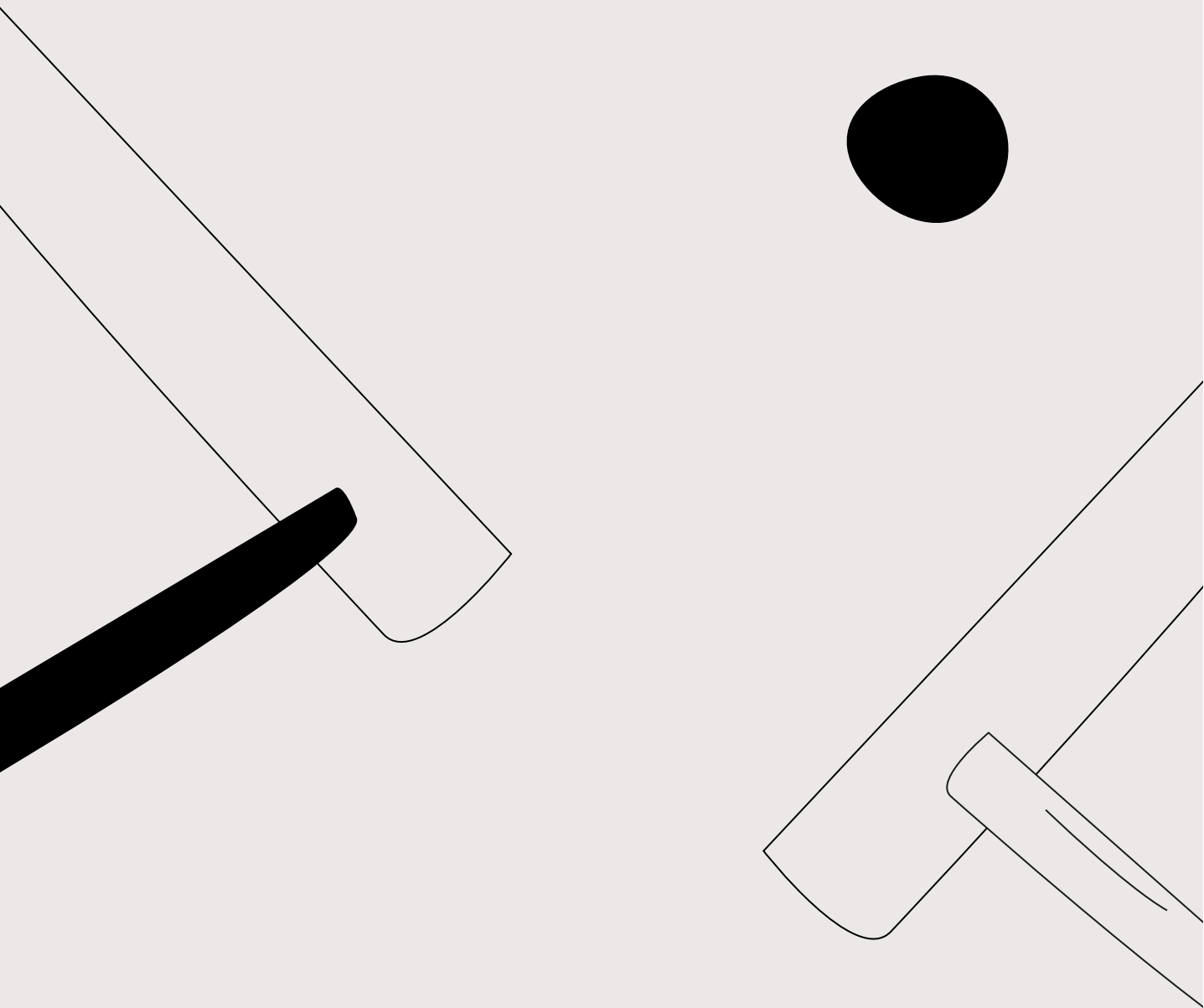
Drogi kliencie/ko
Drodzy koleżanki i koledzy
Szanowni koledzy/ki

PREZENTOWANY MATERIAŁ POWSTAŁ W EFEKCIE
OPRACOWANIA TREŚCI, ŹRÓDEŁ I WYNIKÓW SPOTKANIA
WYKŁADOWO-WARSZTATOWEGO I STANOWI SKRÓTOWY
ZAPIS JEGO PRZEBIEGU. PRZEDSTAWIONE REKOMENDACJE
TO WYBRANE, NAJWAŻNIEJSZE ZAGADNIENIA PRZYGOTOWANE
PRZEZ PROWADZĄCĄ SPOTKANIE I PODEJMOWANE PRZEZ
OSOBY UCZESTNICZĄCE W WARSZTATACH.

**JĘZYKOWE I POZAJĘZYKOWE
BARIERY W KOMUNIKACJI
Z OSOBAMI ZE SZCZEGÓLNYMI
POTRZEBAMI**

4.3. JAK KOMUNIKOWAĆ SIĘ Z OSOBAMI ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI?

Kim jest osoba ze szczególnymi potrzebami? Według polskiego prawa to ktoś, kto musi podejmować dodatkowe działania, by przezwyciężać bariery uniemożliwiające mu obecność i aktywność w różnych sferach życia na równi z innymi. Może tak być ze względu na cechy wewnętrzne lub zewnętrzne, fizyczne lub psychiczne, a także okoliczności, w których osoba ta się znajduje [7].

Ponad miliard ludzi na świecie doświadcza jakiejś formy niepełnosprawności. Według danych WHO (Światowa Organizacja Zdrowia) każdy/a z nas w pewnym momencie życia doświadczy niepełnosprawności w sposób ograniczony, czasowy lub na stałe. Starsze osoby, na przykład, w swoim codziennym funkcjonowaniu zmagają się nierzadko z postępującymi trudnościami w poruszaniu się [8]. Osoby młode mogą mieć jednak podobne problemy na skutek złamania nogi, chociaż w ich przypadku będą one stanowiły przejściową formę niepełnosprawności. Niepełnosprawność jest więc częścią stanu zdrowia człowieka.

Dlaczego zatem, organizując świat wokół nas, tak trudno nam uwzględnić te szczególne potrzeby? Spójrzeć na projektowane przez nas usługi i procesy w taki sposób, aby włączać perspektywę osób zmagających się z pewnymi trudnościami? Trudnościami, które być może staną się także częścią naszego doświadczenia.

CO MOŻEMY ZROBIĆ DLA SIEBIE I INNYCH?

Jako jednostki niewiele jesteśmy w stanie zrobić, by wesprzeć osoby ze szczególnymi potrzebami w walce z przeszkodami fizycznymi czy finansowymi. Istnieje wiele barier, które mają podłoże systemowe i wymagają m.in. wprowadzania nowych regulacji prawnych – co jest czasochłonne i nie przynosi natychmiastowych efektów. Tu i teraz możemy jednak spróbować pokonać barierę związaną z naszym osobistym nastawieniem i zachowaniem.

Zmiana sposobu myślenia i mówienia o osobach ze szczególnymi potrzebami, a także zwracania się do nich, może być pierwszym krokiem w stronę świata zintegrowanego, w którym wszyscy/tkie zwiększamy swoje poczucie bezpieczeństwa i dobrostanu. Żyjemy w sposób godny z równym dostępem do edukacji, rozrywki i systemów wsparcia. W którym zarówno rzeczywistość, jak i komunikacja, są dostępne dla wszystkich. I pozwalają na pełną ekspresję oraz budowanie wartościowych relacji międzyludzkich.

4.2. EKSPERTKI:

BEATA STRZELCZYK

Projektantka treści, autorka tekstów reklamowych, redaktorka, korektorka, trenerka. Na co dzień współtworzy cyfrowe usługi państwowe w zespole User Experience – ma oko na prosty język i dostępność. Ambasadorka projektu TuMożesz.pl. Świata słucha przez aparaty słuchowe – twierdzi, że dzięki nim więcej widzi. Mama nastoletniej Zosi, żona anioła Michała, pani wyszczekanej Rubi.

ALEKSANDRA SZTAJERWALD

Członkini Zarządu [Fundacji SYNAPSIS](#).

Współpracuje z licznymi instytucjami kultury, otwierając je na potrzeby osób w spektrum autyzmu i osób z niepełnosprawnością intelektualną. Opracowuje i koordynuje autorskie projekty, przygotowuje materiały z tekstem łatwym do czytania, testuje nowe rozwiązania, szkoli i doradza. Słowna minimalistka.

4.3. OD SŁOWA DO SŁOWA I MIĘDZY SŁOWAMI

W przezwyciężeniu barier komunikacyjnych pomogą nam:

- **empatia i uważność wobec rozmówcy/czyni, czyli uszanowanie podmiotowości tej osoby,**
- **savoir-vivre (kultura osobista), w tym grzeczność językowa,**
- **znajomość potrzeb osób, z którymi rozmawiamy.**

Warto znać także uniwersalne zasady konwersacyjne, opracowane przez brytyjskiego filozofa i językoznawcę Paula Herberta Grice'a:

- **zasada ilości:** podawaj tylko te szczegóły, które są konieczne;
- **zasada jakości:** mów rzeczy, o których jesteś przekonany, że są prawdą;
- **zasada relacji:** mów na temat; nie odbiegaj od głównego wątku;
- **zasada sposobu:** mów zrozumiale – głośno i wyraźnie; nie używaj trudnych wyrażeń [9].

Zasady te (oryginalnie nazwane „maksymami konwersacyjnymi”) mają nam ułatwiać skuteczne porozumiewanie się, a przez to współpracę.

USZANOWANIE PODMIOTOWOŚCI ROZMÓWCY/CZYNI

Podmiotowości możemy – świadomie lub nieświadomie – odmówić poprzez niewłaściwe zachowanie wobec osoby ze szczególnymi potrzebami oraz dyskryminujący lub stygmatyzujący język.

By tego uniknąć, warto pamiętać:

- **zaczynij od postawy równościowej i szacunku – osoba ze szczególnymi potrzebami to **taka sama osoba, jak każda inna**, z którą masz do czynienia;**
- **zapytaj, zanim zaczniesz udzielać pomocy; nie narzucaj się; nie decyduj za osobę z niepełnosprawnością;**
- **nie komplementuj samodzielności; nie infantylizuj; nie etykietuj i nie stygmatyzuj;**
- **zwracaj się bezpośrednio do osoby z niepełnosprawnością;**
- **nie nazywaj osoby towarzyszącej opiekunem/ką; uszanuj niezależność osoby z niepełnosprawnością, a także jej przestrzeń osobistą oraz przedmioty;**

- dobierz sposób komunikacji do potrzeb tej osoby – używaj języka prostego i klarownego; jeśli możesz, zadбай o napisy, audiodeskrypcję czy tłumacza/kę Polskiego Języka Migowego.

RODZAJE NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI I WYNIKAJĄCE Z NICH SZCZEGÓLNE POTRZEBY

OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ SŁUCHU

Głusi – wspólnota językowa i kulturowa, która nie definiuje się poprzez dysfunkcję słuchu. Ma własny język – Polski Język Migowy oraz własną kulturę i odrębną tożsamość (w piśmie oznacza się ją dużą literą „G” przy zapisie słowa „Głuchy”) [10].

PJM, czyli Polski Język Migowy – wizualno-przestrzenny język używany przez społeczność Głuchych w Polsce. Należy do językowego i kulturowego dziedzictwa Europy. Z Polskim Językiem Migowym, jego historią oraz alfabetem manualnym możesz zapoznać się na stronie Korpusu Polskiego Języka Migowego [11].

Zasady konwersacji z osobą Głuchą:

- skorzystaj z pomocy tłumacza/ki (zadбай o dobrą widoczność tej osoby);
- mów bezpośrednio do osoby Głuchej;
- jeśli nie możesz skorzystać z pomocy tłumacza/ki, spróbuj porozumieć się za pomocą pisma: zapisz to, co chcesz przekazać osobie Głuchej i poproś ją o to samo.

Osoby późnogłuche i słabosłyszące – osoby, których pierwszym językiem jest język polski. Najczęściej nie znają Polskiego Języka Migowego. Korzystają z technologii wspierających, np. aparatów czy implantów słuchowych i wspierają się odczytywaniem mowy z ust [11].

Jak rozmawiać z osobą słabosłyszącą?

- upewnij się, że osoba słabosłysząca cię słyszy oraz widzi (szczególnie twarz i usta);
- zadбай, by miejsce rozmowy było ciche;
- mów wyraźnie, ale naturalnie (nie podnoś głosu, nie zwalnij);
- wspomagaj się pisanie, a kluczowe informacje zapisuj na kartce;
- zadawaj pytania kontrolne, powtarzaj i parafrazuj, jeśli jest taka potrzeba.

OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ WZROKU

Osoby niewidome – osoby, które nie widzą od urodzenia lub straciły wzrok przed 5. rokiem życia. Cechuje je całkowity brak wzroku (brak poczucia światła).

Osoby ociemniałe – osoby, które straciły wzrok po 5. roku życia w wyniku wypadków lub schorzeń. Dolna granica wieku określa czas, kiedy człowiek posiada już pamięć obrazów wzrokowych.

Osoby słabowidzące – najszersza grupa. Posiadają możliwości wzrokowe, ale ich poziom uniemożliwia im swobodne wykonywanie codziennych czynności. Tracą wzrok na skutek chorób [12].

Osoby głuchoniewidome – osoby zmagające się z trudnościami na skutek równoczesnego uszkodzenia słuchu oraz wzroku [13].

Jak rozmawiać z osobą z niepełnosprawnością wzroku?

- stosuj uniwersalne zasady komunikacji inkluzywnej;
 - przedstaw się tej osobie i zwracaj się do niej po imieniu;
 - jeśli prowadzisz osobę z niepełnosprawnością wzroku, informuj ją o przeszkodach, opowiadaj o przestrzeni, w której jesteście;
 - używaj naturalnej frazeologii; nie obawiaj się sformułowań związanych ze zmysłem wzroku.
-

OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ RUCHOWĄ

Niepełnosprawność ruchowa dotyczy osób poruszających się na wózku lub o kulach, osób po amputacji, a także osób z niskorostością [14].

O czym pamiętać, rozmawiając z osobą z niepełnosprawnością ruchową?

- stosuj uniwersalne zasady komunikacji inkluzywnej;
- stań w odpowiedniej odległości, a jeśli trzeba – usiądź;
- szanuj przestrzeń i przedmioty osobiste (wózek, kule);
- nie mów do osoby towarzyszącej;
- unikaj dyskryminującego słownika (nie używaj słów takich, jak inwalida, kaleka).

OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ

Niepełnosprawność intelektualna to bardzo szerokie zjawisko. Decydują o niej różnorodne przyczyny, różne objawy i bardzo zróżnicowanie stopnie. Obejmuje całą osobowość człowieka – cechują ją trudności w funkcjonowaniu intelektualnym oraz w zachowaniach przystosowawczych. U osób z niepełnosprawnością intelektualną często występują: zaburzenie myślenia abstrakcyjnego i/lub słowno-pojęciowego, zaburzenia analizy i syntezy, trudności w czytaniu, rozumieniu reguł i definicji, ograniczenie procesów pamięciowych [15].

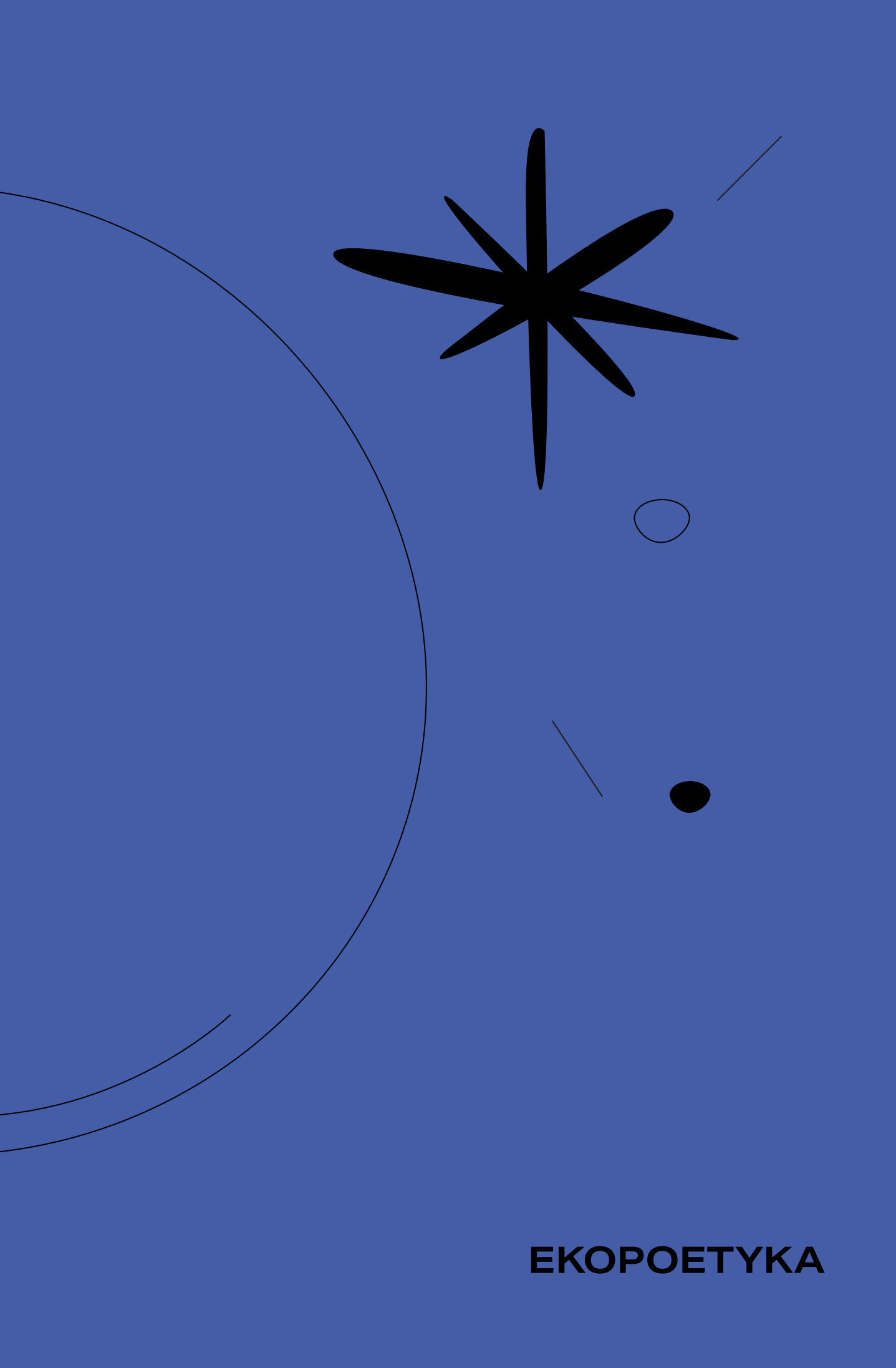
O czym pamiętać, rozmawiając z osobą z niepełnosprawnością intelektualną?

- stosuj uniwersalne zasady komunikacji inkluzywnej;
- bądź przyjazny, ale nie narzucaj się;
- mów krótko, zwięźle i na temat;
- unikaj dwuznaczności, porównań, metafor itd.;
- bądź przewidywalny, uprzedzaj o zmianach;
- spróbuj posłużyć się schematem, według którego można coś zrobić;
- stosuj komunikaty niezaprzeczające, np. *Zostaw*, zamiast *Nie bierz*.

ETR [easy-to-read] – standard tworzenia tekstów, który pomaga przygotować informacje łatwe do czytania i zrozumienia. To kolejny, po *plain language*, stopień upraszczania treści. Powstał w celu realizacji Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych [16]. Instrukcję, jak przygotować tekst w standardzie ETR, znajdziecie w publikacji „Europejskie standardy przygotowania tekstu łatwego do czytania i zrozumienia”.

PREZENTOWANY MATERIAŁ POWSTAŁ W EFEKCIE OPRACOWANIA TREŚCI, ŹRÓDEŁ I WYNIKÓW SPOTKANIA WYKŁADOWO-WARSZTATOWEGO I STANOWI SKRÓTOWY ZAPIS JEGO PRZEBIEGU. PRZEDSTAWIONE REKOMENDACJE TO WYBRANE, NAJWAŻNIEJSZE ZAGADNIENIA PRZYGOTOWANE PRZEZ PROWADZĄCE SPOTKANIE I PODEJMOWANE PRZEZ OSOBY UCZESTNICZĄCE W WARSZTATACH.

EKOPOETYKA

5.1. JAK (I DO KOGO) MÓWIĆ O KATASTROFIE KLIMATYCZNEJ?

Katastrofa klimatyczna to jeden z największych kryzysów, z jakimi przyszło się mierzyć ludzkości w jej historii. By nie ziszczył się najgorszy scenariusz, na który składają się m.in. trwające już wymieranie gatunków, kończące się zasoby wody pitnej, przybierające na sile i częstotliwości klęski żywiołowe, ekstremalne temperatury, masowe migracje i wynikające z nich konflikty zbrojne, musimy globalnie obniżyć emisję gazów cieplarnianych do zera. Pozwoli to utrzymać wzrost temperatury na Ziemi na poziomie poniżej 2 stopni Celsjusza. Do osiągnięcia zerowej emisyjności tak szybko, jak to możliwe, zobowiązało się 195 państw na świecie, podpisując Porozumienie Paryskie w 2015 roku podczas Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu [17].

Wiemy, że jako jednostki nie jesteśmy w stanie zmienić świata. Aby dokonać realnych zmian, potrzebujemy rozwiązań systemowych i nowych regulacji prawnych. A jednak – każdy/a z nas może dołożyć „cegiełkę” do budowy nowej, lepszej rzeczywistości – na przykład poprzez swoją postawę i poglądy, które głosi. Z im większą liczbą osób podejmiesz rozmowę o powadze sytuacji, tym większą szansę masz na zyskanie sojuszników sprawy – być może wśród nich znajdą się ludzie, którzy wywierać będą aktywny nacisk na rządy państw i wielkie korporacje, żądając podjęcia działań natychmiast.

EKOPOETYKA TO DOBRA ODPOWIEDŹ

Tylko jak mówić o katastrofie klimatycznej? Jak nauczyć się „opowiadać katastrofę” tak, by nie zostać posądzonym o alarmizm, wzbudzanie paniki i straszenie? Jak ją komunikować, by wskazywać na rolę naszej odpowiedzialności za planetę, ale też rzetelnie pokazywać konsekwencje jej braku?

Dobłą odpowiedzią na to pytanie zdaje się być ekopoetyka – nowy język opowiadania o katastrofie klimatycznej zaproponowany przez Julię Fiedorczuk i Filipa Springera – założycielkę i założyciela Szkoły Ekopoetyki przy Instytucie Reportażu. Ekopoetyka i ekokrytyka – dyskursy humanistyczne koncentrujące się na relacjach pomiędzy ludźmi a nie-ludzką naturą – powstały, by pomóc nam kształtować wyobrażenia na temat naszego środowiska, a jednocześnie przeciwdziałać destrukcyjnym zachowaniom człowieka [18]. W efekcie praktyka ta zmienia nasze myślenie o relacji z Ziemią i sposób, w jaki o niej opowiadamy, pozwalając spojrzeć na rzeczywistość z perspektywy ekologicznych problemów, z jakimi się mierzymy i wyzwiań, jakie przed nami stoją. Uczy otwartości na wypracowywanie i wyobrażanie sobie nowego świata, w którym nie wyzyskujemy planety, ale nie odczuwamy tej zmiany w kategoriach braku, a możliwości życia w lepszym świecie.

5.2. EKSPERT:

fot. Lechosław Kwiatkowski, dzięki uprzejmości
[Opowieści. Agencja Autorska](#)

FILIP SPRINGER

Pisarz i fotograf. Autor wielu [cykli reporterskich oraz książek](#), m.in. „Miedzianka. Historia znikania”, „Wanna z kolumnadą”, „13 pięter”, „Miasto Archipelag”, „Źle urodzone”. Stypendysta Narodowego Centrum Kultury, Fundacji „Herodot” im. Ryszarda Kapuścińskiego i Miasta Stołecznego Warszawy. Nominowany do najważniejszych nagród literackich w Polsce. Jego książki tłumaczone są na angielski, niemiecki, rosyjski, czeski i węgierski, w przygotowaniu jest także tłumaczenie na chiński. Współpracuje z [Instytutem Reportażu](#) w Warszawie, współtwórca festiwalu literackiego [MiedziankaFest](#). W sierpniu 2019 r. ukazała się jego najnowsza książka „Dwunaste. Nie myśl, że uciekniesz”.§

5.3. EKOPOETYKA JAKO NARZĘDZIE ZMIANY

Szkoła Ekopoetyki działa przy Instytucie Reportażu. Jest projektem aktywnym, którego fundament stanowi wiara w literaturę. Jej kolejne edycje odbywają się w cyklu rocznym. Ponieważ sama ekopoetyka to nowe, ale bardzo szerokie zagadnienie, zakres pojęć i zjawisk, które obejmuje, opracowywany jest na bieżąco. Wśród zadań, przed jakimi stają uczestnicy/czki Szkoły Ekopoetyki, są m.in. dekonstrukcje wielkich mitów (Apokalipsa, Sielanka, Postęp), liczne działania plenerowe, służące np. poznawaniu i doświadczaniu przyczyn i konsekwencji zmian klimatu, a także uwrażliwianie się na funkcjonowanie z istotami nie-ludzkimi.

Uczestnicy/czki warsztatów z Filipem Springerem zapoznali się z pojęciami ekopoetyki i ekokrytyki, a wiedzę o tych nowych dyskursach wykorzystali w działaniu warsztatowym.

WAŻNE POJĘCIA

Dychotomia natura – kultura oraz **natura – cywilizacja**, która, ustanawiając człowieka w opozycji do istot nie-ludzkich, usprawiedliwia eksploatację planety i wyzyskiwanie natury bez względu na koszty.

Hiperobiekt – kategoria ta po raz pierwszy pojawiła się w książce Timothy’ego Mortona „Philosophy and Ecology after the End of the World”. To obiekt, który ze względu na swoją wielkość i złożoność jest nieuchwytny dla człowieka (wśród jego cech można wymienić np. że znajduje się poza ludzkim poczuciem czasu, jest niewyczuwalny, łatwo zaprzeczyć jego istnieniu). Z tego powodu w komunikacji nie jest tematem, a kontekstem opowieści. Może być zjawiskiem lub konkretną rzeczą. Katastrofa klimatyczna jest hiperobiektem, który wymyka się naszym umiejętnościom opisywania go za pomocą języka i narracji, jakie znamy.

Narzędzia dziennikarskie do oswajania hiperobiektu:

cykliczność, lokalność (przestrzenna i czasowa), opowieść o podróży (travelogue).

WARSZTATOWA CZĘŚĆ SPOTKANIA

Osoby uczestniczące w warsztatach zostały podzielone na pięć grup. Ich praca opierała się na raporcie o stanie wiedzy i postawie Polaków wobec środowiska i zmian klimatycznych „Ziemianie atakują 2020”, opracowanym przez agencję zielonych transformacji Lata Dwudzieste, United Nations Global Compact Poland oraz Kantar.

Ważną częścią tego raportu jest segmentacja Polaków, uwzględniająca ich wiedzę i skłonność do działań proekologicznych. Polacy zostali podzieleni na pięć grup wykazujących się różnym poziomem wrażliwości wobec kryzysu planetarnego.

Nieczekajowie – 12% – wysoce świadomi, aktywni. Są gotowi do poświęceń na rzecz sprawy.

Świadomici – 19% – są świadomi kryzysu klimatycznego, ale nie są gotowi na poważne zmiany.

Niepokojonie – 25% – zaniepokojeni, lecz zagubieni. Chcieliby podjąć działanie, ale nie wiedzą jak.

Dobrzeżyje – 32% – mocno osadzeni w swojej codzienności. Nie uznają powagi kryzysu planetarnego ani wpływu, jaki ma na niego człowiek.

Bezściemnianie – 11% – nie interesują się tematem. Nie wierzą w katastrofę klimatyczną ani w ekologię [19].

EFEKTY WARSZTATÓW:

Każda z grup pracowała nad jednym typem bohatera/ki i zaproponowała strategię komunikacji (streszczoną w pięciu krótkich hasłach).

Nieczekajowie – grupę należy wspierać i wzmacniać, poszerzać jej wiedzę. Dbać również o to, by nie zamknęła się w sobie i nie stworzyła „bańki” oraz by nie popadła we frustrację i bezsilność. Pogłębiać w niej poczucie wspólnotowości, ale także sięgać po inne (niż język) środki wyrazu w komunikacji.

HASŁA:

złożoność/globalność, kompetentna komunikacja, wspólnotowość/wdzięczność, cykliczność, zróżnicowanie

Świadomici – najważniejszym zadaniem komunikacyjnym wobec tej grupy jest wytrącenie jej ze strefy komfortu. Jej brak zaangażowania może wynikać z braku poczucia wspólnotowości oraz ze strachu przed utratą czegoś dla niej ważnego. Cechuje ją poczucie, że utkwiała w martwym punkcie, choć jest otwarta na edukację w zakresie ekologii.

HASŁA:

szpilka, pobudka, niewygodą, solidarność, sprawczość

Niepokojonie – postawa, jaką można przyjąć wobec grupy, to podkreślanie sensowności działań jednostek, ale także wzmacnianie jej w poczuciu, że same działania muszą być jednak różnorodne, czyli obejmować zarówno jednostki, jak i systemy. Grupa potrzebuje narzędzi do zmiany, jasnych instrukcji i liderów w procesie.

HASŁA:

cel, bycie kuratorem/ką zmiany, segregowanie informacji, know-how, wyobraźnia

Dobrzeżyje – strategią komunikacji wobec tej grupy może być wytrącenie jej z codziennej rutyny i wąskiej perspektywy. Spowodowanie, że jej świat się rozpadnie, a potem wskazanie na istnienie wspierających wspólnot. Grupa może się rozdzielić: jej część dołączy do denialistów, a część do ludzi zaniepokojonych stanem planety.

HASŁA:

wytrącenie, zaburzenie codzienności, określenie siebie na nowo, wspólnota, wpływ

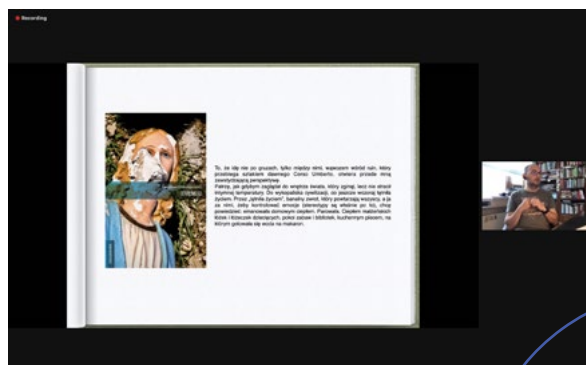
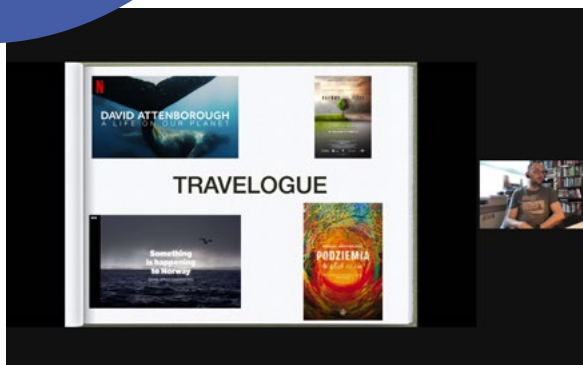
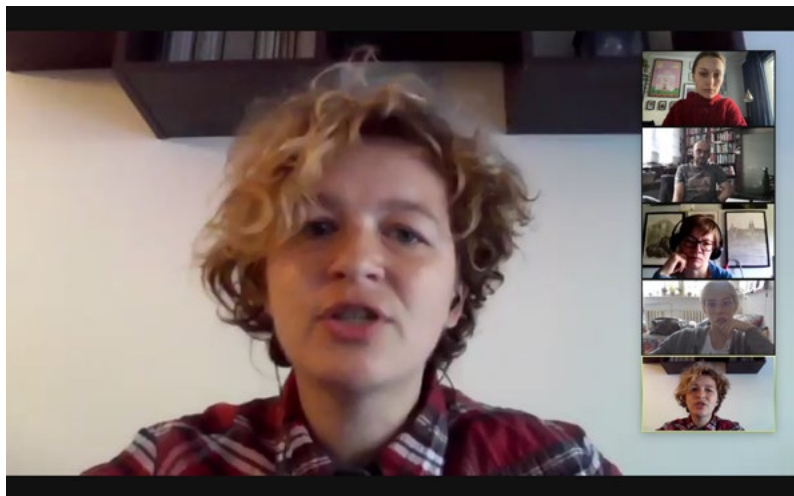

Bezściemnianie – strategią może być posiłkowanie się autorytetem, rozmowa w warunkach komfortu (np. rodzinny obiad), budowanie relacji lub już istniejąca relacja ułatwiająca dotarcie do przedstawicieli grupy, używanie argumentu ekonomicznego (np. na prośrodkowych praktykach można zaoszczędzić).

HASŁA:

kara nieboska, jak postawisz obiad, za darmo, camera obscura, nie chce mi się

PREZENTOWANY MATERIAŁ POWSTAŁ W EFEKCIE OPRACOWANIA TREŚCI, ŹRÓDEŁ I WYNIKÓW SPOTKANIA WYKŁADOWO-WARSZTATOWEGO I STANOWI SKRÓTOWY ZAPIS JEGO PRZEBIEGU. PRZEDSTAWIONE REKOMENDACJE TO WYBRANE, NAJWAŻNIEJSZE ZAGADNIENIA PRZYGOTOWANE PRZEZ PROWADZĄCEGO SPOTKANIE I PODEJMOWANE PRZEZ OSOBY UCZESTNICZĄCE W WARSZTATACH.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Edward Sapir, w: Wikipedia, Wolna encyklopedia,
https://pl.wikipedia.org/wiki/Edward_Sapir
- [2] Sekretariat Generalny Rady Unii Europejskiej (2018), *Inkluzywna komunikacja w Sekretariacie Generalnym Rady*, s. 7
https://www.consilium.europa.eu/media/35436/pl_brochure-inclusive-communication-in-the-gsc.pdf
- [3] Rada Europy (2018), *Strategia Rady Europy na rzecz równości płci 2014-2017*, [w:] *Strategia na rzecz równości płci 2018-2023*, s. 8
<https://rm.coe.int/gender-equality-strategy-2018-2023-pl/168097fa52>
- [4] Rada Języka Polskiego (2019), *Stanowisko Rady Języka Polskiego przy Prezydium PAN w sprawie żeńskich form nazw zawodów i tytułów (25 XI 2019 r.)*
https://rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1861:stanowisko-rjp-w-sprawie-zenskich-form-nazw-zawodow-i-tytulow
- [5] *Funkcje wypowiedzi*, w: Wikipedia, Wolna encyklopedia,
https://pl.wikipedia.org/wiki/Funkcje_wypowiedzi
- [6] *Związek zgody*, w: Wikipedia, Wolna encyklopedia,
https://pl.wikipedia.org/wiki/Zwi%C4%85zek_zgody
- [7] Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Dz. U. 2019 poz. 1696
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190001696/T/D20191696L.pdf>
- [8] World Health Organization (2011), *World report on disability: summary*, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, s. 7
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/70670/WHO_NMH_VIP_11.01_pol.pdf?sequence=40
- [9] *Maksymy konwersacyjne*, w: Czytelnia PWN,
http://czytelnia.pwn.pl/psychologia_poznawcza/maksymy.php
- [10] Świat Głuchych (2021), *Niesłyszący czyli głusi czy Głusi? Co Ty wiesz o głuchych? #2*,
<https://swiatgluchych.pl/video/nieslyszacy-czyli-glusi-czy-glusi-z-duzej-liter-y-g/>
- [11] Korpusowy Słownik Polskiego Języka Migowego,
<https://www.slownikpjm.uw.edu.pl/page/opjm>

- [12] Niepełnosprawni.pl, *Osoby głuchoniewidome*
<http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/284346;jsessionid=C8266AC33E30F4D4B9568462AE12FAD7>
- [13] Bugajska J., Hadław A., Kamińska J., Pawłowska-Cypriasiak K., Pora H., Skupień A., Sokołowski M., Spąta A., Spychała E., Walichnowski A., Żmuda Ł., *Niepełnosprawność ruchowa*, [w:] *Osoba z niepełnosprawnością ruchową w pracy. Poradnik dla pracodawców*, Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2019, s. 6
https://www.ciop.pl/CIOPPortalWAR/file/88311/Osoba_z_niepelnosprawnoscia_ruchowa_w_pracy-Poradnik_dla_pracodawcow.pdf
- [14] Bugajska J., Hadław A., Kamińska J., Pawłowska-Cypriasiak K., Pora H., Skupień A., Sokołowski M., Spychała E., Zakrzewska M., Żmuda Ł., *Niepełnosprawność intelektualna* [w:] *Osoba z niepełnosprawnością intelektualną w pracy. Poradnik dla pracodawców*, Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2019, s. 6
https://www.ciop.pl/CIOPPortalWAR/file/88310/Osoba_z_niepelnosprawnoscia_intelektualna_w_pracy-Poradnik_dla_pracodawcow.pdf
- [15] Sztajerwald A. (2020), Komisja Europejska, *Tekst łatwy do czytania = tekst dostępny dla wszystkich*
<https://epale.ec.europa.eu/pl/blog/tekst-latwy-do-czytania-tekst-dostepny-dla-wszystkich>
- [16] *Porozumienie paryskie*, w: Wikipedia, Wolna encyklopedia,
https://pl.wikipedia.org/wiki/Porozumienie_paryskie
- [17] Szkoła Ekopoetyki (2020), *Manifest*
<http://instytutr.pl/manifest/>
- [18] Global Contact Network Poland, Kantar, Lata Dwudzieste (2020), *Ziemia nie atakuje*, s. 15
<https://ungc.org.pl/wp-content/uploads/2021/04/ziemianie-atakuja-raport.pdf>

PRZYDATNE LINKI

PUBLIKACJE

[Standard plain language w polskiej sferze publicznej](#) | T. Piekot, G. Zarzeczny, E. Moron

[Rada Europy. Strategia na rzecz równości płci 2018-2023](#)

[Rekomendacje dotyczące języka niedyskryminującego na Uniwersytecie Warszawskim](#) | M. Bańko, J. Linde-Usiekniewicz, M. Łaziński

[Język równościowy](#) | Amnesty International

[Inkluzywna komunikacja w Sekretariacie Generalnym Rady](#) | Sekretariat Generalny Rady Unii Europejskiej

[Ziemianie Atakują 2020](#) | Kantar, Lata Dwudzieste, Global Compact Network Poland

[Przedmioty ekozagłady. Spekulatywna teoria hiperobektów Timothy'ego Mortona i jej \(możliwe\) ślady w literaturze](#) | A. Barcz

[Klimatyczne ABC](#) | M. Budziszewska, A. Kardaś, Z. Bohdanowicz

STRONY INTERNETOWE

[Pracowania Prostej Polszczyzny](#)

[Logios](#)

[Jasnopis.pl](#) – narzędzie informatyczne mierzące zrozumiałość tekstu

[Rada Języka Polskiego](#)

[Etyka Języka](#) | Poradnik: jak mówić i pisać o grupach narażonych na dyskryminację

[Instytut Reportażu i Szkoła Ekopoetyki](#)

[Ekopoetyka](#) – strona Julii Fiedorczyk i Gerardo Beltrana poświęcona ekopoetyce

PODKASTY I FILMY

[Prosto i kropka – kampania edukacyjna dotycząca upraszczania komunikacji pisemnej | Fundusze Europejskie](#)

[Sukces pisany szminką – Olga Kozierowska | Feminatywy. Rewolucja czy ewolucja języka?](#)

[Muda Talks – S01E29 | Filip Springer: Jak na nowo mówić o zmianach klimatycznych?](#)

[Tak wiele zależy od czerwonej taczki | Julia Fiedorczuk, Dyba Lach, Filip Springer \(podkast powstały we współpracy ze Szkołą Ekopoetyki\)](#)

USTAWY

[Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami](#)

